

Lapsi- strategia

Barnstrategin • Child Strategy

ĶĒĀN-NE TĀT STRATEGIA LIJ?

Pukid jee'res âkksaid
päärnaid.

Tu'nne, kââ'tt
taarbšak vie'ķķ.

Tu'nne, kââ'tt leäk leklvaž.

Tu'nne, kââ'tt leäk pue'rr
na'zvan jeärrsid.

Tu'nne, kââ'tt
taarbšak na'zvaan.

Tu'nne, kââ'tt le'jjiķ
kuä'ss-ne päärnaž.

Da tu'nne, ko'st kuä'ss-ne
šâdd vuõrâsooumaž.

LÄÄ'DDJÂNNAM MEERSAŽ

Pä'rnn- strategia

**LAPSI-
strategia**

Meerlaš pä'rnnstrategia valmsööllmõš aa'lji vä'ldminister Juha Sipilä halltõspââ'jest Päärna ä'iğğ 2040 -tuâjain. Tuâjj lij juätcknam vä'ldminister Sanna Marin halltõspââ'jest parlamentaarlaš komiteatuâjast da tõn tuärjjei ve'rğğtuâj vie'kkin.

Meerlaš pä'rnnstrategia parlamentaarlaš komitea lij priimmâm tän strategia vue'ssen smiõtlđõggâd rosttovmannust 2020 (Riikksuâvtõõz kanslia õõlmtõsräidd 2021:8). Komitea norrõs, smiõtlđõs, ee'ttikâ'ddjoouki õõlmâsceälkkmõõžž da strategia tuärjõssân âarrai pääđõõlmtõõzž puk käunn'je strategia ne'ttseidain www.lapsistrategia.fi.

Siiskâž

7 STRATEGIA VUÄ'NKÂNJI

8 Kõskksaž jurddi

11 Strategia vuõiggâdvuõđlaž da
õhttsažkåaddlaž vuâđđ

14 PUKI PÄÄRNAI LÄÄ'DDJÂNNAM

16 Vision päärnai vuõiggâdvuõđid
cí'sttjeei Lää'ddjânnam

20 Čårstummuž da jee'resäär'vuõđ
vuâsttatuâsttmõš

24 Ränn'jeei sââ'jest åarrai päärnai
vuõiggâdvuõđi staanummuš

29 Päärnai sue'jjlummuš viõkkvää'ldest

36 PUÂRASTVÂÂJJAI DA SILTTEEI PÄÄRNA

- 38 Päärnai da piârrji sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzkkõõzz
- 44 Ouddpeâmm da škooultõs
- 51 Piârri ri'jttjeei pi'rğğummuš da tuâj di piârri õ'httesuâvtummuš
- 56 Päärnai õõldâs- da verddsazkõskkvuõđ
- 61 Päärnai frijjai'ğğ da staarjõõzz

68 PÄÄRNA VUÄZZLI'ŽŽEN ÕHTTSAŽKÂÂ'DDEST

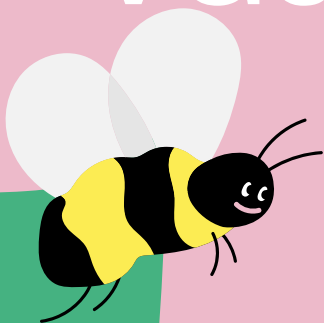
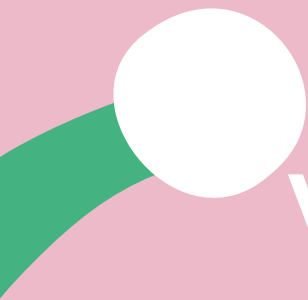
- 70 Päärnaid till'lõõvi vaikkõõzzi ärvvtõõllmõš da pä'rnnbudjetâsttmõš
- 74 Päärnai vuõiggâdvuõtt koll'jed da vuäžžad teâđ

78 STRATEGIA TIU'DDEPIIJMÕŠ

- 80 Strategia da tiu'ddepiijmõšplan

Strategia vuä'nkânji

Kõskksaž jurddi

Pä'rnnstrategiain raajât pärnai vuõiggâdvuõðid c'ısttjeei pä'rnn -da piârmiõttlõs Lää'ddjânnam. Lââssen pä'rnnstrategiain staañat pärnaid kuõskki vuâðð- da ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzi täävtõõzlaž da konsiste'ntt čõõðtummuš jeä'rben ÕM pärnai vuõiggâdvuõði suâppmõõžž meâldlânji. Meerlaž pä'rnnstrategia tarbb lij pâjñnam õu'dde mäñg jee'res halltõõzz äi'ğgen.

Strategia taarbšet ouddâl puki tõn diõtt, što

1.

pärna vuõiggâdvuõði diõtt vääžnai tu'mmstõõgg da ju'rddi lie täujja veeitlõs jie-ga pâi vuâððâ'vve konsiste'nttlânji Lää'ddjânnam vuâðð- da ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzi c'ısttjummsa, da tõn diõtt

2.

pärnai vuõiggâdvuõði teâuddjummuš šâdd jäänmõsân tõn mie'ldd, mõõk lie suu tuâggõs, piârri da jee'res va'stteei ää'šš.

Tân strategia kõskksaž täävtõõsân lij raajjâð keäll'jeei, konsiste'ntt da ku'kesäiggsaž vuâðð meerlaž pä'rnn- da piârpoliti'kke. Strategiain viiggât õõudâs pärnaid da piârrijid kuõskki tu'mmstõõktuâi, õhttsažtuâi da tuâimmjemnaa'lid nu'tt što tõ'st vää'ldet lokku pukin vaaldâšm vuu'din da taa'zzin veiddsânji da systemaattnalla vuâðð- da ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzid.

Strategia vuäddââvv koumm vuei'vvjurddja:

I

Strategiain raajât tuõdi pä'rnn -da piârrmiõttlõs, päärnai vuõiggâdvuõðid cí'sttjeei Lää'ddjânnam.

II

Päärnai vuõiggâdvuõðid da staattus raajât põõššjen nu'tt, što päärnai vuõiggâdvuõðid vää'ldet lokku konsiste'nttlânji puk poliittlaž da tuõttvue'kkšõs tuåimmjumšest jee'res õhttsažkoo'ddi vuäzzlai paaldâst da što päärna vuäžža teäð si'jjid kuulli vuõiggâdvuõðin.

III

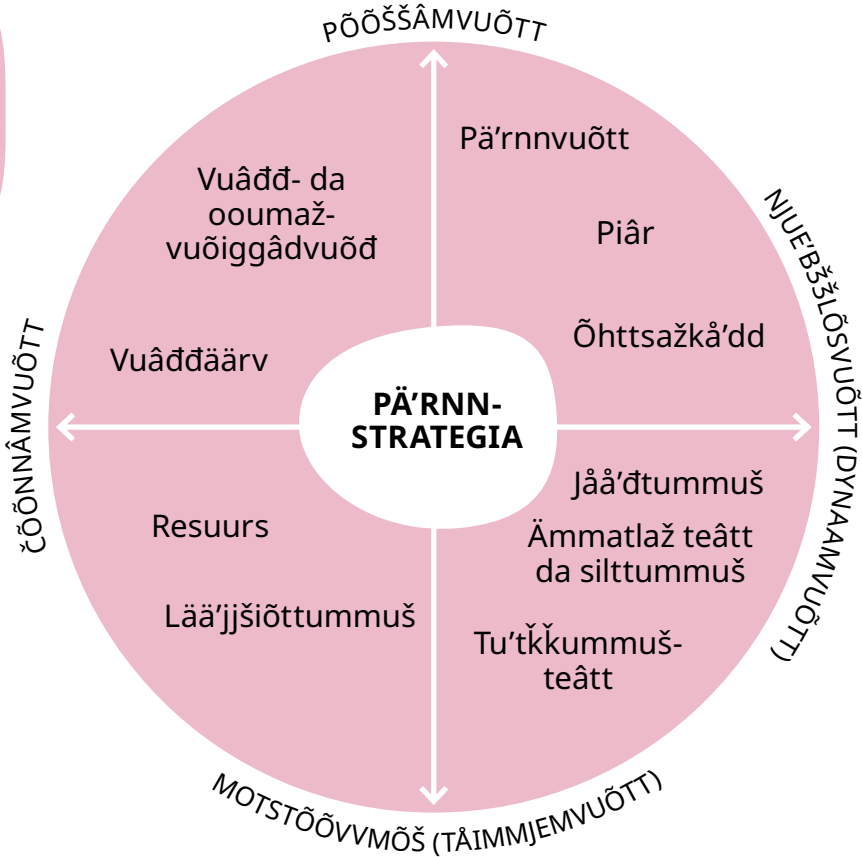
Ränn'jeei statuuzzâst åarrai päärnai staattus staaneet da sij taarb toobdât pue'rben.

ÕM päärnai vuõiggâdvuõði suåppmõõžž 1 artikla mie'ldd õõlmâs-suåppmõõžžâst päärnan juu'rdet juõ'kk'kaž vuâlla 18-âkksaž ooumaž, gõõi ij pärnna suåvldeei laa'jji mie'ldd tiuddâkksažvuõð vuäžžat ääi'jben. Meersaž pä'rnnstrategia kuâskk ti'nt-aa pukid, ķeäk lie vuâlla 18-âkksaž. Lââ'ssen strategiast da tõn tiu'ddepiiijmõõžžâst vää'ldet veiddsânji lokku piârri, koin päärna jeä'lle, di pä'rnnvuõð da vuõrâsvuõð lõõðâspooddâst åarrai nuõrr vuõrâsoummu.

Strategia vuõiggâdvuõdlaž da õhttsažkåaddlaž vuâđđ

ÕM päärna vuõiggâdvuõđi suåppmõš (SopS 59–60/1991) lij Lää'ddjânnam õõlgtēei ooumažvuõiggâdvuõttisuåppmõš. Tõt me'rat tõk vuâlla 18-âkksaid kuulli vuõiggâdvuõđid, koid suåppmõšvaldiai âlgg staanâd jee'res jie'llem da õhttsažkåâ'dd vuu'din. Tãn pä'rnnstrategiast lij mie'rren čõõđted suåppmõõžž Lää'ddjânnma pijjum õõlgtõõzzid. Strategia nuâjjâatt ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suåppmõõžž lââ'ssen jee'res Lää'ddjânnam kuõskki vuađđ- da ooumažvuõiggâdvuõtt-õõlgtõõzzid da Lää'ddjânnam nâânas vuõiggâdvuõtt-valdiaâ'rbbvuõ'tte. Strategia tue'kken lie ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suåppmõõžž nellj takaivuâđđjurddi: cårste'mesvuõtt, päärna pue'rrvuõtt lij vuõss-sâjjsaž, päärna vuõiggâdvuõtt jie'llma, jie'llmen piâssmõ'sše da õõudâs viikkmõ'sše da päärna vuâssadvuõtt.

Pä'rnnstrategia säâ'jj pärnaid kuõskki tu'mmstõktuäj da toi'mmjummuž vuâđđan da kruuggâst:

Obbvuođ, koid vää'ldet lokku pä'rnstrategias:

- Päärnai staarjõõzzi da jee'res friijääi'j taimmjummuž čõõđtummuš
- Päärnai suõjjõs juõ'kknallšem viõkkvää'ldest
- Pä'rnpiârri ri'jttjeei jie'llemtää'zz da sosiaalstaan ra'vvjummuš di tuâi da piârri õ'httesuâvtummuš
- Päärnai da piârri taarbid va'stteei sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzkõõzzi čõõđtummuš
- Päärnai o'dinaknallšem taarbid va'stteei oudpeâmm da škooultõõzz jârjstummuš
- Päärnai â'ldd – da verddsazkõskkvuõdi tuârjjummuš
- Päärnai kuullmõõžž, vuässadvuõđ da vaikktemvui'ttemvuõdi oudâsviikkmõš
- Ränn'jeei statuuzzâst âarrai päärnai vuõiggâdvuõdi staanummuš
- Čârstummuž da jee'resârvvsažvuõđ vuâsttatuâsttmõš päärnai da pä'rnjoouki vui'nnemkuu'lmest
- Päärna pue'rmõõzz vuõss-sâjjsažvuõđ aktiivlaž suâvldummuš da pä'rnvaikkõõzzi ärvvtõõllmõš
- Pä'rnnaa'šši koordinâsttmõš, pä'rnstrategia, teâđai noormõš da päärnai vuõiggâdvuõdid kuõskki škooultõs

Puki päärnai Lää'dd- jânnam

Lää'ddjânnam
lij šiõgg päi'kk
päärnaid šõddâd
da ravsmed.

Vision päärnai vuõiggâdvuõđid ci'sttjeei Lää'ddjânnam

Pä'rnnstrategiain raajât päärnai vuõiggâdvuõđid ci'sttjeei pä'rnn -da piârmiõttlõs Lää'ddjânnam.

Strategia vision lij Lää'ddjânnam, ko'st päärna vuõiggâdvuõđ teâuddje tiuddmeärrsânji da õõut-tää's-seld õhttsažkää'dd pukin vue'ssvuu'din. Tõn visiost õhttsažkää'dd puki sektoori tuâimmjeei to'bdde päärna vuõiggâdvuõđi miârktõõzz da pä'rnn -da piârmiõttlõs õhttsažkää'dd äärv. Visio meâldlaž Lää'ddjânnam tue'jj-eet õõutsââ'jest.

Pä'rnn -da piârmiõttlõs Lää'ddjânnam investâstt päärnai da piârri pue'rrjie'llma. Pue'rrjie'llem tuärjje piârri ri'jttjeei pi'rğgummuš, tuâimmai tuâi da piâr-jie'llem õ'htešiõttummuš, pue'rr õõlmlaž kääzzkõõzz da tuâimmjemõudldõõzz pääiklaž tää'zzest di aktiivlaž meerlažõhttsažkää'dd. Visio meâldlaž Lää'ddjânnam

vue'kkšõs õõutverddsaz da määngpeällsaz oudspeâmm da škooultõs čõõðte päärna vuõiggâdvuõð šorrnummša, vuõrsmummša da mättjummša. Päärna määngnallšem jie'llemvue'jj da taarb toobdât da viõkkvää'ld, čârstem da jee'resarvvsazvuõð vuâsttatuâsttmõš vää'ldet tuõðsânji. Näkkam Lää'ddjânnam lij šiõgg päi'kk päärnaid šõddâd da šorned.

Päärna vuõiggâdvuõðid ci'sttjeei Lää'ddjânnam tää'-vat päärna õu'dde pohttam vuäinlmid da praavâd si'jjid vue'itemvuõð vuäžžad ää'kktaa'sseld teâð še vai'ğges teemain. Päärna va'ldde beä'l jii'jjes aarg pirrõõzzid da vue'jjin, da sij miõl keä'sse še mij õhttsazkää'dd jõnn, pä'jjelpuõlvvõõgglaz kõõčcmõõžžid ärra. Päärna tâ'bdde jeârbi mie'ldd äimmõsmuttâz kõskksaz miârkktoõzz sij puõ'ttivuõ'tte da digitalisaatio vaar da vue'itemvuõðid. Päärna vuässadvuõtt lij vääžnai sââ'jest visio meâldlaz Lää'ddjânnmest.

Päärna vuõiggâdvuõðid ci'sttjeei Lää'ddjânnmest päärnaid da piârrjid vaikkteei tuâimmjummuš nuäjjâatt plaanuum pärrn- da piârpolti'kke di päärna vuõiggâdvuõðid čõõðtummša kee'jjmie'ldd poliittlaz tuâimmjummuž. Visio meâldlaz õhttsazkää'ddest nââneet, što tuâimmjummuž vaikktoõzz päärnaid ärvvtõõlât tää'rkeld da što päärnaid kuõskki tu'mmstõktuâjj vuâððââvv vue'kkšõs tiõttu da ää'sšmeâldlaz tu'mmjõ'sse. Tõn Lää'ddjânnmest teâuddje puõlvvõõggi kõskksaz vuõiggvuõðmeâldlazvuõtt da päärna vuõiggâdvuõtt vuässõ'sse õhttsazkää'dd resuursin.

Päärna vuõiggâdvuõðid ci'sttjeei Lää'ddjânnam lij demokraattlaž vuõiggâdvuõttvaldia. Tõt câgg õhttsažkâaddlaž polarisâsttmõõžž, teâðain manipulâsttmõõžž da õhttsaž kõõčcmõõžži radikalisâsttmõõžž da tøn diõtt tõt tåbdd demokraatia- da ooumažvuõiggâdvuõttšõddeem miârktõõzz. Kõskksaž lij tuärjjeed puki päärnai vuõiggâdvuõð miõttlõs pue'ttiägga da sij vuässadvuõð õutstõõzzin da õhttsažkââ'ddest.

Nâânas da resilie'ntt õhttsažkâ'dd lij vääžnai sââ'jest muttsid, kriisid da čõrstemvuõ'jjid va'sttummšest. Päärna vuõiggâdvuõðid ci'sttjeei Lää'ddjânnmest tuärjjeet päärnai, piârrji da õõutstõõzzi resuursid da kriiskeäll'jemvuõð da staaneet päärna vuõiggâdvuõðid še samai vaiggâd jeällmõõžžin Visio meâldlaž Lää'ddjânnam va'sttad še pue'ttiäi'j va'žžtõõzzid čie'ppeld da päärna vuõiggâdvuõðid ci'sttjee'l.

Päärna
vuõiggâdvuõðid
ci'sttjeei Lää'ddjânnam
lij demokraattlaž
vuõiggâdvuõttvaldia.

Čårstummuž da jee'resäärv'vuõđ vuâsttatuâsttmõš

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂĐĐ

Päärna vuõiggâdvuõđid ci'sttjeei Lää'ddjânnam lij puki päärnai Lää'ddjânnam. Tõn Lää'ddjânnmest päärna vuõiggâdvuõđi teâuddjummuš ij leäkku kiddy tõ'st, ko'st son lij šõddâm, makkam suu piartuâggõs lij, le'be suu jee'res jiõččvuõđin. Päärna vuõiggâdvuõđid tuõđi ci'sttjeei õhttsažkää'ddest vää'ldet lokku što päärna lie määngnalla jee'resnallšem da see'st lie jee'resnallšem sââ'jj da taarb seämmast gu staaneet juõ'kk päärna vuõiggâdvuõđ pue'tted ââ'nned ciistin da ââ'jj di šõddâmtää'ss meâdlânji jiõččnan.

Tän poodd päärnai pue'rrjie'llem lij Lää'ddjânnmest polarisâsttam: šuurmõs vue'zzest päärnain mâânn

puârast, leâša vue'ss päänain lie pannvâai. Pue'rrije'llem polarisâsttmõš šâdd kõrrsubun kriis-sõõ'jin da čo'rstemvuõ'jjin, da kriisi häaitla seu'rrijõõzz noorâ'tte rââ'žzmõs sââ'jest âarrjid. Pi'rğgummušvaiggâdvuõđ rââžzee päänai vuei'ttemvuõđid õõutverddsaz da täâ'ssârvvsaz vuâssadvuõ'tte õhttsazkââ'ddest. Pärnnvuõđâst šõddâm jee'resârvvsazvuõtt le'be vää'nn vuâitt seeičâ'stted kookkas vuõrâsvuõ'tte, da huõllân lie še pärnn-piârķeeu'hesvuõđ pâ'jjelpuõlvõõggla vaikktõõzz.

Čârstummuš kuõskat mäנגid päänaid jee'res mäainin. Ouddmiârkkân šõddâmvuõ'tte, lee'šk eunna, ââskldõ'ķķe, ķiõ'lle, vâkka le'be puõzzlma, sooggbealla le'be seksuaal'laž kärņjummsâ õhtteei čârstemkiõččlâsttmõõžž kuõskte še päänaid. Mängg täin aa'sšin toobdât čârstummuž vuâstlaž läâ'jjšiõttmõõžžâst, leâša čârstummuž cõggmõõžžâst da õõutverddsazvuõđ lââ'zz-tummšest päänai aargâst lij võl jiânai tue'jjeemnalla.

Pannaa'sšid kässjõõttâm lââ'ssen lij vääžnai tuâimmad vuei'vmeär tie'dee'l da ouddtu'mmjee'l što vuei'tet ainsmâ'tted tõt, što puki päänai vuâssadvuõtt õhttsazkââ'ddest teâuddai nu'tt puârast ko vââjj. Päänai jee'resâärv'vuõtt teâddad, jõs meärrõõzzid valmštõõlee'l da tuâimmjummuž plaanee'l jeä't valddu lokku tõi tuõttvue'ķķšõs vaikktõõzzid jee'res sââ'jest âarrai päänaid. Tõn diõtt valmštõõllmõõžžâst da plaaneem da oudâsviikkâmtuâjast fe'rttai vä'ldded lokku kuhttu, nu'tt päänai jii'jjes spesiaaljoukkân gu še päänai kõskkneez jee'resnallšem sââ'jj da taarb.

Čârstummuž da jee'resäär'vuõđ vuâsttatuâsttmõš lij õhtt ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž kuõ'ddi prinsiiopin. Suâppmõõžž 2 artikla mie'ldd suâppmõšvaldiain fe'rttai ci'sttjed da staanâd õõlmâs-suâppmõõžžâst tobdstum vuõiggâdvuõđid pukid tõi lää'kkâânnemvää'ld vuâlaž päärnaiđ krââ'ma ni mõõnnallšem rä'tkkummuž. Lââ'ssen tõk reâ'mme pukid tarbbsallaž tuâimid, što vuâi'tte ainsmâ'tted, što päärna suõjjeet juõ'kknallšem čârstummšest da ranstõõžžâst, kook vuâđđâ'vve suu puârri, läägglaž huõltee'jees le'be jee'res piârnee'kkées statu'sse, tuâimmjummsa, jurddjid le'be väimmjurddjid. Čârste'mes tuâimmjummsest da õõutverddsaz âânnmõõžžâst mie'rreet še määngin jee'res ooumažvuõiggâdvuõttisuâppmõõžžin. Seämmast ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi komitea lij teä'ddâam teâttvuâđđsažvuõđ miârkktoõžž päärnai pue'rrjie'llem di vuõiggâdvuõđi ooudâsviikkmoõžžâst Tãn poodd päärnai statuuzz kuõskki teâđ noormõõžžâst lie pann-looglažvuõđ da reai'j, mii rââžžad teâđain jââ'dtummuž päärnai pue'rrjie'llem pue'reem diõtt.

Lää'ddjânnam
lij puki päärnai
Lää'ddjânnam.

STRATEEGLA JURDDI

I Viiggât ooudâs plaaneemnellšem tuâimin päänai oõutverddsazvuõđ. Noorât da äu'kķeet teâđ pue'rrjie'llemjeä'rdõõzzin da tõi mäainain, da riõmât tuâimid pue'rrjie'llemjeä'rdõõzzi ķee'zžeem diõtt nu'tt vaikkteei da päänai vuõiggâdvuõđid ci'sttjeei naa'lin gu pâi vuei'tlvaž.

II Ainsmââtтет, što jee'resnallšem kääzkkõõzz, tuärjjõsmaall da vuässadvuõđ kanaal lie oõutverddsânji da čårstekâni vuäžžamnalla puk päänaid Viiggât ooudâs âsttjemvuõđ da jee'resnallšem teättõhttsažkåâ'dd tuâimmjem-maallid jeärben päänaid da päänai määngnallšemvuõđ lokku vää'ldee'l.

Ränn'jeei sââ'jest
åårrai päärnai
vuõiggâdvuõđi
staanummuš

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Päärna staattus vuäitt lee'd jee'res mäainain ränn'jeei tõnnalla, što tõt õõlgat ve'rgõnee'kkin da jee'res tuâimmjee'jin spesiaal vuâmmšõõzz. Ränn'jemvuõtt vuäitt õhttned ku'kken pištum da õhttsažkâ'ddrajjõõzzâst šõõddi čårstummša ouddmiârkkân vââ'jj, puõzzâlm le'be lee'šk eeu'n diõtt. Ränn'jemvuõtt vuäitt nuu'bb beä'lnn lee'd vue'jjpuõdlaž, jõs päärnaž lij ouddmiârkkân päärnaisuõjjõõzz ä'sšne'kken le'be su'nne lij tue'jjääm veär, son lij rekkõõzzâst kaadčum le'be viårtum. Lij-i miârkteei, što pukin päärnaid kuõskki tu'mmstõktuâjast da tuâimmjumšest vää'ldet lokku vaa'reel da vue'jjpuõdlânji päärna tuõttvue'kkšõs jeällmõõžžid.

Lää'ddjânnam ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzi čõõđtem diõtt ij faat, što šuurmõs vue'zzest päärnain mâänn puârast. Tãn poodd tõk päärna, kook lie mäainast le'be nuu'bbest jäänab ränn'jee'jes sââ'jest ko jeärraz, jie pâi vuäžž tuärjjõõzz da vie'kk, koon sij taarbše. Päärnaid meinum kääzzkõõzz jie leäkku pâi konsiste'nttlânji da veidsânji vuäžžamnalla, da kääzzkõõzzi õsttmõš vuäitt tuõttää'sšest õõlgted resuursid , koid pukin päärnain le'be piârrjin jie leäkku. Mängg päärna teivva še čårsteei

räjõõzzid le'be luežžje'temes naa'lid samai tõin vuõ'jjin, koin sij jäänmõsân taarbše'če tuärjõõzz le'be vie'kk.

Päärna jeällmõõžžin vuai'tte lee'd seämma ääi'j määng jee'res ää'sš, kook lââ'zzte jee'resnalla suu statuuzz ränn'jemvuõđ. Tæt keâšt'tat ve'rgõgnii'kkid da jee'res tuâimmjee'jid lää'des päärna ouddõõzz tu'mmjummša, määngämmattlaž õhttsažtuõjju da kääzzkõõzzi âsttjemvuõđ lââ'zztumša. Seämmast âlgg ainsmât'ted, što päärna teeivat puk tuâimmjummšest vuäzzli'žžen, ij pâi jeällmõõžžees diõtt.

Õm päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžžâst leät jeärben välddam lokku ränn'jeei sââ'jest âarrai päärnai statu'sse jeärbi mie'ldd piârri âalgbeä'lnn jälsteei päärnai sââ'jj kuõskki 20 artiklast, lää'mes päärnai vuõiggâdvuõđid kuõskki 23 artiklast di minorite'ttjooukid koll'jeei päärnai vuõiggâdvuõđid kuõskki 30 artiklast. Ränn'jeei sââ'jest âarrai päärnai statuuzz staaneet še määngin jee'res ooumažvuõiggâdvuõttisuâppmõõžžin da vuâp-pâmorgaani vue'jjin.

Ij faat, što
jäänbõs
vue'zzest
päärnain mâânn
puârast.

STRATEEGLA JURDDI

I

Vää'ldet ränn'jemvuõtt veiddsânji lokku ouddcõõggõõtti tuâjast, ko'rjjei tuâimin da kääzzkõõzzin di vuõiggâdvuõttstaanriâšldõõggin. Lââ'zztet ouddcõõggõõtti tuâi da ääi'jeld a'lğgi tuärjjõõzz di kässjõõttmõõžž.

II

Lâ'zztet tuâimid jeä'rben ränn'jeei sââ'jest årrai päärnai vuõiggâdvuõđi čõõđtem diõtt. Nââneet mænggâmmattlaž tuâi naa'lid da õhttsažtuâi rajjõõzzid päärnai da piârrji o'dinaknallšem taarbid lokku vää'ldee'l. Vää'ldet lokku piârrji tuärjjummšest tõin koll'jeei da âlddkruuggâst årrai päärnai sââ'jj da vuõiggâdvuõđid jäänab plaanee'l go ân'n'jõžääi'j.

III

Viiggât ooudâs naa'lid tobddâd da vä'ldded lokku kuhttu še õhttsažkâ'ddrajjõõzzâst šõõddi čârstummuž vaikktoõzzid gu še vue'jjpuõđlaž ränn'jemvuõđ päärnai statuuzzâst. Toobdât päärna jeällmõõžžin jee'resnallšem ränn'jemvuõđ lââ'zzteei aa'sšid da tõi noorõõttmõõžž.

Päärnai sue'jjlummuš viökkvää'ldest

ÂNN'JÖŽSÂÄ'JJ DA OOUAŽVUŌIGĀDVUŌTTVUÂÐÐ

Lää'ddjânnmest lij tue'jjuum nâânas ooudâsviikkâmtuâi päärnai viökkvää'ldest sue'jjlummuš diött. Viökkvää'ld hääitaid toobdât pue'rben da fi'ttjõõzz päärnaid till'lõõvvi viökkväldda lie čouggâm.

Va'žžtõssân lij veâlâinn, što viökkvä'ldd da hue'neldâânmõš päärna õöldâs- da verddsazkõskvuõđâst päacc leeigas täujja kue'st'temmen. Käzzkâ'stemriâššmõš ij pâi o'nnest va'st'teed tuärjjõõzz taarbid nokk viökkšânji Päärnžen šõddâm fyyslaž, jiõgg-saž le'be seksuaal'laž viökkvä'ldd lij miârkteei riskktuejjeei mâ'ņjlest šõõddi pue'rrjie'llma, da päärnže jiõccses

till'löövvi viökkvää'ld lââ'ssen še päärna õöldâskõsk-
kvuõđin aiccâm viökkvä'ldd lij häätlaž päärnže.

Hâ't-i fi'ttjõõzz päärnaid till'löövvi viökkväldda lie
čougğâm, mäjgg päärna teivva veâlâinn aargstes
viökkvää'ld, heâmmummuž, ääuktõõllmõõžž le'be
hue'neldâânmõõžž. Päärna teivva viökkvää'ld še
piârkuugg åålgbeä'lnn ouddmiârkkân škoolâst,
staarjõõzzin le'be digitaal'laž pirrõõzzâst, jie-ga päärna
ķiõččlâsttmõõžž tuõđâsvuõđ tobddu dovo'lina. Päärna
pue'rrie'lem vuäitt vaarted še päärna jiijjâs pä'rtteei
jâlstoõttmõš. Tõn lââ'ssen, što viökkvää'ld ķiõččlõsttum
päärnaid jie kaunnu vuõiggäggsaž da vaikkteei vie'ķķ,
viökkväldda vie'rrlõvvum päärnaid ij leäkku nokk vie'ķķ
ta'rjeemnalla. Päärnai kõskksaž le'be muđoi päärnai
õnnum viökkväldda jeä't kässjõttu dovo'lina viõkkšânji.

Digitaal'laž pirrõs lij vääžnai vue'ss päärnai aarg, leâša
tõt ta'rjjad še kanaal heâmmummša da ķeeu'summša.
Päärnai ķiõččlâsttam seksuaal'laž heâmmummuš intern-
ee'ttest lij eēžža takai. Päärnai jiijjâs staansilttõõzzi da
digitaal'laž vuârvaikktemsilttõõzzi nâânummuš vie'ķķat
cõggâd vue'zz heâmmummšest, da lââ'ssen päärnaid
fe'rttai ainsmâ'tted vuei'ttemvuõđ vuäžžad vie'ķķ
hie'lķeld. Päärnai ķiõččlâsttam seksuaal'laž heâmmum-
mša da ääuktõõllmõšše fe'rttai kässjõõttâd tâ'lles.

Päärnai sue'jjlummuš pukin viökkvää'ldin lij õhtt
ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž kõskksaž
vue'zzin, da vuõiggâdvuõtt jie'llma lij staanuum še jee'res
oumažvuõiggâdvuõttisuâppmõõžžin. Suâppmõõžž
19 artikla mie'ldd suâppmõšvaldia reä'mme pukin

ää'sšmeâldlaž lää'jšeâtlvaž, vaaldšemvuõdla, sosiaal'la da škooultõsnallšem tuâimid, što sij vuaitče suõjjled päärna juõ'kknallšem fyyslaž da jiõglvaž viõkkvää'ldest, pä'rttumšest, huõlte'mesvuõđâst le'be hue'neld âân-nmõõžžâst le'be äauktõõllmõõžžâst. Päärnaid till'lõõvvi viõkkvää'ld vuâsttatuâsttmõš lij kõskksaž še suâppmõõžž va'lljeemnallšem pä'rddkii'rjin da määngin jee'res oou-mažvuõiggâdvuõttuâppmõõžžin , mâ'te Lanzarote da Istanbul suâppmõõžžin.

Juõ'kk päärnast
lij mäai'nte'mes
vuõiggâdvuõtt jie'llma
da sue'jjlummša pukin
viõkkvää'ld häämain.

STRATEEGLA JURDDI

I Juõ'kk päärnain lij mäai'nte'mes vuõiggâdvuõtt jie'llma da suõjjlummsa viõkkvää'ld häämain.

II Jue'tket päärnain till'lõõvvi viõkkvää'ld vuâsttsaž tuâi. Nââneet puärrazvuõttstõõzzid da puärrazvuõđ tuärjjõõzz nu'tt, što päärnain hääitla šõddummušnaa'lid kaaunât grååtnai, päärnai vuõiggâdvuõđid da päärna spesiaalstatuuzz ci'sttjeei nu'bbnallšem mäainaid.

Põõžžtet tuâjjnaa'lid viökkvää'ld da heâmmummuž cõggâm diõtt da ääi'jeld a'lğgi kässjõõttâm vääras. Vuâmmšet jeä'rben digitaal'laž pirrõõzzâst šõõddi viökkvää'ld da heâmmummuž di digitaal'laž pirrõõzzâst liâvtum viökkvälddsaz materiaal. Viiggât ooudâs staansilttõõzzid da digitaal'laž silttõõzzid ra'vvjeei šõddeem-maallid da mätt'tõõzz

IV

Riõmât plaaneemnallšem tuäimaid viõkkvää'ld le'be heâmmummuž žiõččlâsttam päärnai kääzzkõõzzi nââneem diõtt da sa'tssjed pä'rnnkaaup da jee'res ååumkaaup vasttsaž tuõjju veiddsânji jee'res vaaldâšmvuu'din.

V

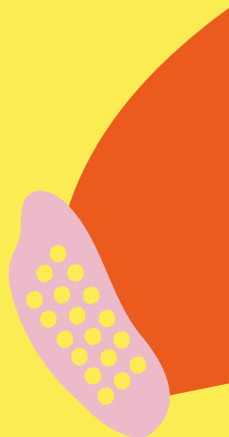
Viiggât oudâs naa'lid tobddâd viõkkvää'ld da hue'neldâânnmõõžž nu'tt ääi'jeld, što päärnaž peäss suu tuärjjei kääzzkõõzzi vuâlla tâ'lles ko son tõid taarbaš. Tuâsttad päärnže till'lõõvvi viõkkvää'ld vaarr vuâstta da viiggât oudâs vaalmâšvuõđid jee'resnallšem viõkkvä'ldd- da hue'neldâânnamvuõ'jjid kâssjõõttâm vääras.

VI

Oozzât viökksaž, määngämmattlaž da määngvaaldšem mōōntōōllmōōžžid päärnai viökkvälddsaž jālštōōttmōōžž cōggâm diōtt. Staaneet päärnaisuōjjōōzz vuei'ttemvuōđid va'žžâd sâjjsažhuōl čōōđtummša da vuässōōđât da tuärjeet piârrjid tuâjast päärnai veä'kkem diōtt.

Puârast- vââjjai da siltteei päärna

Vuei'vvtäävtõssân
lij päärnai pue'rr
jie'llem.

Päärnai da piârrji sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzkõõzz

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Vuei'vtäavtõssân lij päärnai šiõgg jie'llem, koon tuâimmai päärnai da piârrji kääzzkâ'sttemsystee'm tuärjjad. Sosiaal- da tiõrvâsvuõttthuõll kääzzkâ'sttemsystee'm vuei'tet fi'ttjed koummtässžen jä'rjstõõvâm: tõn vuõssmõs tää'zzest tuâstat tiõrvâsvuõdlaž da sosiaal'laž pro'blee'mid vuâstta ooudbeä'lnn cõggmõõžž mõõntõõllmõõžžin, nuu'bb tää'zzest põõrgât cõggâd ju'n ho'hssjum puõzzlmi le'be sosiaal'laž pro'blee'mi lossnummuž, da kuälmad tää'zzest põõrgât ko'rjjeed da kiâpsmed ju'n lossnjen šõddum puõzzâlm le'be sosiaal'laž pro'blee'm häi'ttvaikktoõõzzid.

Tän poodd systee'm lij u'cc kuu'skin jie-ga tők mainste nu'tt puârast kōskkneez, da jeä'rben määng jee'res kääzzkōōzzid taarbšeei päärna da piârri sä'tte pää'cced tuōttää'sšest vie'kktaa da tuârjtää. Kääzzkōōzzi õ'httesuânn'jumšest leä't aiccâm problee'm jeä'rbi mie'ldd vuâđđ- da spesiaaltää'zz kääzzkōōzzi kōōskâst da miölltiörvâsvuōttkääzzkōōzzi da jee'res sosiaal- da tiörvâsvuōttkääzzkōōzzi kōōskâst. Lää'mes päärnai da sij piârri kääzzkōōzzi koordinâsttmōš lij vännai, mii heät-t'tâatt miârkkteeinalla päärnai šōddmōōžž tuârjjummuž. Kääzzkâ'sttemsystem va'žžtōōzz lie vuei'nnemnalla še päärnaisuōjjōōzzâst.

Šiōgg miölltiörvâsvuōđ vuâđđ raajsmââvv pä'rnn-pooddâst, da tōn diōtt miölltiörvâsvuōđ tuârjjei da tōn sie'jttōōzzid hoi'ddjeei kääzzkōōzzin lij vääžnai miârktōs päärnai pue'rrije'llmest. Miölltiörvâsvuōđ heämmōōzz lie miârkteei meertiörvâsvuōđlaž va'žžtōōzz, jie-ga miölltiörvâsvuōttkääzzkōōzz tän poodd tiōuddu seämma tää'zzest jeârri sosiaal- da tiörvâsvuōttkääzzkōōzzivui'm. Miölltiörvâsvuōđ heämmōōzzi hâiddmōš da šiōgg miölltiörvâsvuōđ raavummuš õudlde tuâimmai kääzzkōōzzid da määngvaaldšem tuâimid čârroōttmōōžž da pro'blee'mi noorōōttâm cōggmōōžž diōtt.

Škooul'jum, siltteei da puârast vââjji personkâ'dd vie'kkat staaneed päärna vuōiggâdvuōđid da pue'r-rrije'llem čie'ppeld da konsiste'nttlânji. Sosiaal- da tiörvâsvuōttkääzzkōōzzi personkâ'dd vaajtemvuōđ keä'ppummuš nâânad še vue'zzstes kääzzkōōzzi kval-itee'tt da juätkkjemvuōđ, gu kääzzkōōzzid õõ'nni päärnaž

vuäitt na'ddjööttâd jijjâs staani vuôrâsoomže suu kontaktân. Tãn poodd tæk täävtööz jie tiõuddu tiudd-meärrsânji, pe'ce personkââ'dd lie määngin kääzkköözjin kuârmjum da vaajtemvuött lij jönn.

Kääzkkâ'sttemsysteme' m fe'rttai vuâddad tööz, što kääzkkööz šâ'dde päárnain da piârrjin, što kvalite'tt lij šiõgg, što tøk ri'jtte da lie vuäžžamnalla. Ri'jtteei ääi'jeld älggam tuärjös da pue'rrjie'llem da tiõrvâsvuõđ oudâsviikkmoš cõ'ğge puârast lossäab kääzkköözji taarbid da pue'ree kuu'kken pe'sttee'l päárnai di piârrji jie'llemkvalitee'tt da aarg. Sosiaal- da tiõrvâsvuõttuõl kääzkköözji vaikktemvuõđ lââ'zztem diõtt nââneet õhttsažuai čuõvtemtuâimin da frijjääi'j kääzkköözjin di jee'res õõutstöözvivui'm.

Sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzkkööz lie vääžnai, määngai ooumažvuõiggâdвуõttõlgtöözji tiuddmöözžâst. ÕM päárnai vuõiggâdвуõđi suâppmöözž 24 artiklast nââneet, što päárnast lij vuõiggâdвуõtt pukin pue'rmõs vuäžžamnalla âarrai tiõrvâsvuõttšâjja da tiõrvâsvuõttkääzkköözjid, da vuâđdlää'jj 19.3 § mie'ldd õõlmâs vää'ldest fe'rttai staanâd, tõn mie'ldd mii laa'jjin täärkben šiõtteet, juõ'kk'ki'žže ri'jtteei sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzkköözjid da oudâsviikkâd narood tiõrvâsvuõđ. Sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzkkööz lie še kõskksaž määngin Euroopp oõduum sosiaal'laž vuâđđkee'rj meärröözjin.

STRATEEGLA JURDDI

I

Viiggât oudâs tõt, što kääzzkõõzzi vuâđđan lie päärna da piârri, što tøk lie vuäžžamnalla, da hie'lkeld vuäžžamnalla aârri tuâimmjemhäämaid oudmiârkân piârkõõskõsmaall vie'kķen.

Tobdškuä'đet vuei'ttemvuõđid viikkâd oudâs oudtu'mmjeei da cõõggi tuâimmjem-maallid di ääi'jeld a'lğgi tuârjjõõzz da nââneet kääzzkõõzzid tiõttu, ta'rbbe da o'dinaknallšem kääzzkõõspalggid vuâđđõõvvi naa'lin. Tuârjjeet personkää'dd silttummuš, pue'rrjie'llem da põõššâmvuõđ.

II

Staaneet juõ'kk päärnže staani šõddeempirrõõzz da jee'res pue'rr miõlltiõrvâsvuõđ oudldõõzzid. Viiggât oudâs miõlltiõrvâsvuõttkääzzkõõzzid da šiõgg miõlltiõrvâsvuõđ ouudeei tuâjjhäämaid da vue'jjid še veiddsubun.

III

Vää'ldet lokku veiddsânji sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzkõõzzi õ'hte njââđđmõš čuõvtemkääzzkõõzzivui'm, jee'resnallšem pue'rrjie'llem da tiõrvâsvuõđ ouudeei kääzzkõõzzid, tuâimmjummsid da õutstõõzzid. Viiggât oudâs kuälmad sektor oudldõõzzid tuärjjeed päärnaid da piârrjid kääzzkâ'sttemriâššmõõžž tiuddee nalla.

IV

Vää'ldet lokku ränn'jeei statuuzzâst
årrai persooni, mâ'te spesiaal tuärjjõõzz
taarbšeei päärnai, kääzzkõstaarbid Viiggât
oudâs päärnaisuõjjõõzz kvalitee'tt da
tuåimmjee'ji vaalmâšvuõđid čõõđted
päärnai vuõiggâdvuõđid tiuddmeärrsânji.
Tuärjjeet šiõgg vue'jji oudâsviikkmõõžž
päärnaisuõjjõõzz jee'res tuåimmjempirrõõzzin.

V

Vää'ldet lokku vuõrâsoummui vuäžžam
kääzzkõõzzin jäänab plaanee'l go ånn'jõžääi'j
sij â'lddkruuggstes årrai päärnai sââ'jj
da vuõiggâdvuõđ. Tobdškuä'đet päärnai
jee'resnallšem piârsõõ'jid da vää'ldet lokku
pue'rben ko ånn'jõžääi'j piârrji da piârhäamai
määnghämmsažvuõđ.

Ouddpeâmm da škooultõs

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Vue'kkeš da õõutverddsaž ouddpeâmm da škooultõs lie Lää'ddjânnam raavâsvuõđ. Tõk lie vue'zzstes raajjâm vuei'tlvi'žžen Lää'ddjânnam jeärrmmõõvmmõõžž silttummša, innovaatioid da teknologiaa'je vuâđđõõvvi õhttsažkâ'dden, da pue'tti låai ii'jjin škooultõs lij vääžnai tuejjei tuâi muttsid vasttummšest. Lää'ddjânnmest lij puârast škooultum personkâ'dd, õll'jânji škooultum u'čtee'l da briljantt škooultemriâšsmõš, ko'st puu'ttet õlltäss'saž silttummuž da viiggât ooudâs päärnai obbvää'ldlaž pue'rrjie'llem.

Vue'kkšõs da õõutverddsaž ouddpeâmm, vuõss-mätt'tõs da škooultõs tää'zzte päärnai tuâggõõzzâst

pue'tti pue'rrjie'llemjeä'rdõõzzid da jee'resarvvsavžuõđ. Tu'tk̄kummsin lie ho'hssjum, što vue'kkšõs ouddpiõmmu vuässõõttmõõžžâst lij miârktõs mâ'ŋŋlakast mättjem diõtt. Lää'ddjânmmest lij määngaid jee'res jânnmid ve'rd-dee'l vää'nes vuässõõttâmgraadd ouddpeâmmast, hã't-i vue'kkšõs ouddpeâmmast lij kookkâs pi'stti ää'u'k päärna obbvää'ldlaž šõddmõ'sše. Vuõssmätt'tõ'sse vuässõõttmõš lij veeidas da tõõž vuässâatt miâlggâd ceâlai ââ'kk-klass. Jõs škooulâst jâåttmõš jõskk le'be mättjempuãđõõžž pä'cce rââ'sšen ju'n ouddâl vuãđđškooul jâåttmõõžž, čãrrõõttâmriskk šorran miârkkteeinalla.

Ouddpeâmm da oudd- da vuãđđmätt'tõs lie čuõvtemkääzzkõõžž da päärnai kõskksaž aarg pirrõõžž, koin päärnai tuåimmjemvuõđ da vuässadvuõtt teãuddje. Ouddpeâmmast da škooultõõžžâst lij vääžnai vä'ldded lokku päärnai jee'resnallšem o'dinaknallšem taarbid da jie'llemsõõ'jid di vuei'tlvaž ränn'jeei statu'sse vaikkteei raajõõžž. Tuåimmjeei määngvaaldšem õhttsažtuâjj tuärjjad päärna da piârri pue'rrjie'llem da mättjummuž. Mättjummuž tuärjjõõžž âlgg lee'd dovo'lna vuãžžamnalla. Mättjemjeä'rdõõžž šorrne vuãđđmätt'tõõžž ääi'j da pukin miârkkteei joouki kõskksaž jeä'rdõõžž ooččndã'tte â'lddlab vuãđđmätt'tõõžž looppteei ââ'kk-klaassid. Huõllân lij še, što paa'rni da niõđi mättjemjeä'rdõõžž lie ju'n OECD-jânnmi šuurmõõžž da tõk lie õinn šorrne'mmen.

Samai åå'n ouddpeâmm da škooultõs stãnee päärna vuõiggãdvuõđ mättjummuša da ta'rjeei sãâ'jj verddsãžkõskkvuõđid, õhttsallãšvuõ'tte da kuu'kkãiggsãž pue'rrjie'llma. Mättjummuž paaldãst âlgg-i vä'ldded

lokku pue'rrjie'llem da ra'vved, što päärna tuärjjös da mätt'tööttmöšhuäll seilla ra'vves tää'zzest. Mättjummuš da pue'rrjie'llem lie kuei'mm kuei'mes tuärjjei da oudeei. Mättjummuš raajj pue'rrjie'llem da pue'rrjie'llem tuärjjad mättjummuž. Ķeeu'summuš da viõkkvää'ld västtsaž tuõjju taarbšet tuåimmjeei vue'jjid da resuursid. Silttummuž da resuursi lââ'ssen ålgg ra'vved, što päärnai kuullmöš da vuâssadvuõtt oudpeâmmast da škooulin teâuddje õhttnânji da veiddsânji.

ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suåppmõõžž 28 artiklast mie'rreet juõ'kk päärna vuõiggâdvuõđâst vuäžžad mätt'tõõzz da 29 artiklast meä'rtet škooultõõzz täävtõõzzid Suåppmõõžž 28 artiklast suåppmõšvaldia čõnnâ'tte še riõmmâd tuåimid jeä'rbi mie'ldd škooulâst mie'rrkõõskin jååttmõõžž oudâsviikkâm diõtt da škooulâstjååttmõõžž jõskkmõõžž uu'cceem diõtt. Vuâđdläâ'jj 16 š:st staaneet čuõvtõõzzlaž vuõiggâdvuõđid da šiõtteet juõ'kkka vuõiggâdvuõđâst mäauste'mes vuâđdmätt'tõ'sse. Ouddpeâmmast da škooultõõzzâst lij vääžnai miârktõs še jee'res ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõõzzi čõõđtumšest.

Ķeeu'summuž da
viõkkvää'ld vuâsttsaž
tuõjju taarbšet
tåimmai naa'lid.

STRATEEGLA JURDDI

I

Joortet mättjempuãđõzzid pãjnummša da uu'cceet jee'resãrvvsažvuõđ plaaneemnellšem da täãvvõõzzlaž tuãimin. Ra'vvjet dovo'lna resuursid ouddpeâmmast da škooltõõzzãst. Staanãt juõ'kk pããrnže vwei'ttemvuõtt o'dinaknellšem taarbid va'stteei škooltõ'sse da obbvãã'ldlaž mättjummša da silttummuž oudãsviikkmo'sše. Staanãt jee'res pã'rnnjoouki sãã'jj da vãã'ldet lokku rã'nnjemvuõđ ra'vvjee'l õhttsallaš da vuãssõõtti tuãimmjemkulttuur da nããnee'l tuãimmjeei inkluusio da o'dinaknellšem mättjempalgsid.

II

Tobdškuä'det ouddpeâmm miârktõõzz vue'ssen škooultõsriâšsmõõžž. Pââ'jeet ouddpeâmm vuässõõttâmgraadd nu'tt što pouu'tet še veiddsubun õu'dde ouddpeâmm o'dinaknallšem da õhttsažkåaddlaž miârktõõzz, uu'cee'l plaaneemnalla ää'sšlažmääusaid da veeidee'l määuste'mesvuõđ. Täävtõssân kuu'kkab ääi'jkõõskâst lij määu'ste'mes ouddpeâmm. Pue'reet ouddpeâmm kvalitee'tt jeä'rbi mie'ldd staaanee'l ri'jttjeei da õll'jânji škooultum personkå'dd di ärvvtõõlee'l da ooudâsviiggee'l tuâimmjummuž määngpeällsânji. Pue'reet ääi'jeld a'lğgi vuâđđsilttumšši mättjummuž da vuârvaikkõskõskkvuõđi põõššâmvuõđ ooudâsviiggee'l vuõssmätt'tõõzz da vuâđđmätt'tõõzz alggvue'zz obbvuoõttân. Njââ'det tue'les- da jeä'kkespei'vvtoimmjummuš di seä'brroimmjummuš jäänab vue'ssen škooulpeeiv' da sa'tssjed tuâimmjummuš kvalitetta.

III

Staaneet oudldõõzzid päärna mättjumša, jeärrmõõvmmõ'sše, da škoolâst jâattam tuärrjõ'sse di šõddeem- da mätt'tempersonkââ'dd tuõjju da mätt'tõõtti- di mätt'tõõttâmhuâl kääzzkõõzzid. Fe'rttai ra'vvjed määngvaaldšem õhttsažtuâj teâuddjummuš, gõõi päärna da piârri vuäžžä ri'jttjeei obbvää'ldlaž tuärrjõõzz. Äu'kkeet ânn'jõž da oo3zât määngnalla ođđ kuânstid škoolâst jâattam kõskldõõvmmõõžž da čärrõõttmõõžž cõggmõ'sše. Vää'ldet lokku jeä'rben škooltummuš lõõđâspooddid. Ra'vvjet, što juõ'kk päärnaž vuäitt spraavdõõttâd vuâđdmätt'tõõzz mâŋŋa uu'ccmõsân nuu'bb tää'zz tu'tkkõõzz.

IV

Viiggât ooudâs silttummuž da lââ'zztet resuursid päärnai pue'rrjie'llem staanmõ'sše oudpeâmmast, škooulâst da jee'res aarg õutstõõzzin. Keeu'summuž cõggmõõžž da tuâjrräuh ooudâsviikkmõõžž âlgg lee'd plaanuum da juätkkjeei aargâst šõõddi tuâimmjummuž. Ra'vvjet tobddmõš- da vuârvaikktõs-silttõõzzid oudpeâmmast da škooulin. Keeu'summša kässjõõttâm vääras da viõkkvää'ld cõggâm vääras rajjum tuâimmjem- maalli tuâimmjemvuõđ ärvvtõõlât, pue'rren ķiõččlõsttum naa'lid liâvtet da ođđ naa'lid raajât ho'hssjum taa'rbi mie'ldd.

Piârri ri'jttjeei pi'rğğummuš da tuâj di piârri õ'httesuâvtummuš

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Piârri ri'jttjeei pi'rğğummuš lij vääžnai päärna pue'rrjie'llem raajji. Õõlmâs vää'ld tuâjjan lij tuärjjeed piârri da jee'res päärna huõllâânnmõõžžâst va'stteei vue'ttemvuõđid staanâd päärna pue'rrjie'llem da o'dinaknallšem šõddmõõžž. Lää'ddjânnam meerekonomii kuârnte mottjeei huâllkõskkvuõtt da vue'llgaž šõddâmvuõtt, da piârõõvmõõžž cõgldõõzz da šõddâmvuõđ vuâllnummuš lie problee'm še ooumažlaž ķiõččâmvue'jjest. Õil'jab tuâjjvuõttgraadd da tuâimmjeei tuâjj- da jie'llemvue'kkjääll lie pi'stti meerekonomii vuâđđ.

Päärna vuõiggâdvuõđi teâuddjummuš õõlgat ânn'jõõžž ravvsab staansäai'm piârrjid, gõõi piârrji

kuârmtõs da pä'rnnpiârķeeu'hesvuõtt jie šõõdd pärna pannvââ'jjen. Snâätнас lij, što piârri heâjas puâttitää'ss da vue'llgaž tuâjjvuõttgraadd rââššee pärna sââ'jj määngnalla, da tät riskk lij tobddum še Lää'ddjânnmest jeä'rben õhttujeä'lteeipiârrijin. Pä'rnnpiârri ķeeu'hesvuõtt ij pâi leäkku õhttvuõđâst tuâte'mesvuõ'tte, pe'ce joba peä'lest ķeeu'hes pä'rnnpiârrijin lij tuâjast jie'lli jeä'lteei.

Piârri pue'rrjie'llem ooudee luežžjeei vuei'ttemvuõđid da va'lljeemväärr tuâj da piârri õ'httesuâvtummšest

Piârri ri'jttjeei
pi'rğğummuš lij
vääžnai pärnai
pue'rrjie'llem
raajji.

päärnai jee' res ââ'kkpooddin. Piârmiöttlõs tuâjj-jie'l-lem lij ceâlai õhttsažkââ'dd ä'sš: pue'rmõs sââ'jest vuei'ttemvuõđ luežžjeei le'be vue'ssäiggsaž tuõjju vie'kkte nu'tt teâuddjed päärna vuõiggâdvuõđid, go še va'sttees kuhttu piârrji da jie'llemvue'kkjääll taarbid. Ânn'jõžsââ'jest piârri sââ'j lokku välddmõ'sše da tuâj di piârri õ'httesuâvtummša lie kuuitâg määng kõddâz.

Piârrji kõskksaž tool päärna vuõiggâdvuõđi teâuddjummšest lij tobddum määngin ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž artiklain seämmanalla gu ekonoomlaž, sosiaal'laž da čuõvtemnallšem vuõiggâdvuõđid staani ooumažvuõiggâdvuõttuâppmõõžžin. ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi 26 artiklast mie'rreet vuõssmõsân juõ'kk päärnai vuõiggâdvuõđâst naudšed sosiaalstaanâst. Lää'ddjânnam vuâđđlää'jj 19.3 § tiuddad sosiaalstaan kuõskki vuâđđvuõiggâdvuõđid šeâttmõõžžin, koon mie'ldd õõlmâs vää'ldest âlgg še tuârjjeed piârri da jee' res päärna huõllâânnmõõžžâst va'stteei vuei'ttemvuõđid staanâd päärna pue'rrjie'llem da o'dinaknallšem šõddmõõžž.

STRATEEGLA JURDDI

I Čõnnõõđât uu'ceed
pä'rnnpiârķeeu'hesvuõđ
plaanuum tuâimin čõõđ
õhttsažkåå'dd. Pä'rnnpiârri ri'jttjeei
pi'rğğummuž ra'vvjummuš da
pä'rnnpiârķeeu'hesvuõđ uu'ccummuš
kaaggât teäddceäklđõssân
sosaalstaan ooudâsviikkmõõžžâst.

II

Viiggât ooudâs õhttsažtuâjast tuâj-
jie'llem piârmiõttlõsvuõđ da tobdškuä'đet
jee'resnallšem tuâj tue'jjeem naa'lid. Tuâj,
mättjummsi da piârri õ'httesuâvtummšest
vää'ldet lokku ânn'jõõžž pue'rben piârri
da piârhäämai määngnallšemvuõđ di
ceâlai pä'rnnpoodd. Lââ'zztet luežžjeei
vue'ttemvuõđid piârrjid jue'kked
peâmmva'sttõõzz puârrsivui'm da jee'res
õlddsivui'm ma'te maaddârpuârrsivui'm.
Staaneet piârrji va'lljeemfrijjuõđ riâššâd
jeârben u'cc päänai hâiddmõš dââma.

III

Vää'ldet lokku piârrji da piârhäämai
määngnallšemvuõđ jee'resnallšem
vuõ'i'ğğest le'be pannvuõ'i'ğğest
piârrjid ârra pijjum tuârjjõshäämain.
Piârrjid ârra pijjum tuârjjõõzz viiggât
ooudâs nu'tt, što tõt vâldd lokku
pue'rben ommgažpoodd taa'rbi
lââ'ssen ânn'jõõžž pue'rben še jee'res
pä'rnnpoodd.

Päärnai õöldâs- da verddsažkõskkvuõđ

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂĐĐ

Õöldâs- da verddsažkõskkvuõđin lij jõnn miârktõs nu'tt päärnaid gu še vuõrâsoummuid. Õöldâs ooumažkõskkvuõđ ra'vve pue'rrjie'llem da suõjje vuâsttakiâvmmõõžži vaikktõõzzin. Tu'tkkummši čuõvâst jõnn vue'zzest päärnain lie šiõgg kõskkvuõđ puärrseez da õöldâs na'zvaan, da tãbdlåagg lie joba puârnam siõmmna mõõnni ii'jjin. Šiõgg kõskkvuõđid še maaddârpuärrsid tuärjje vue'zzstes päärnai obbvää'ldlaž šõddmõõžž.

Pukin päärnain jie kuuitâg leäku staanân pue'r-rjie'llem ouudeei õöldâs- da verddsažkõskkvuõđ, da mäggg päärna vuäžža lee'd õhttu, lie hue'neld âânnam,

vuäžža viõkkvää'ld le'be vaiggâd piârsõõ'jid. Vaikktõõz
pue'rrje'llma lie miârktee da juätkkje täujja kookkas
pue'ttiägga.

Õhttnažvuõtt noorâatt täujja ju'n valmmšen ää'pptab
sââ'jest âarrai päarnaid. Jeä'rben sâjjsažhuâlast âarrai
le'be muđoi domm âalgbeä'lnn jälsteei päarnai õht-
tvuõđâânnmõš sij âlddsid vuäitt pää'cced vännsen, da
piârriji pi'rgğummušvaiggâdvuõđ lââ'zste riisk päarnai
õhttnažvuõ'tte da čorru kuâđđjummsa. Päärna ķiõččâm-
vue'kk da õöldâskõskkvuõđi kâ'ddem vääžnaivuõtt pä'cce
še kuä'ss-ne vuâmmšekâni vä'žžlõs jeä'rdõsvue'jjin.

Diğitaal'laž pirrõs lij õinn vääžn'jab päarna õöldâs- da
verddsažkõskkvuõđi diõtt. Õhttvuõđâânnmõš na'zvaanid
da âlddsid šâdd täujja interneettest, da ougglõsõhttvuõđ
vuäi'tte raajjad vue'itlvi'žžen luežžjeei õõutsââ'jest
âârrmõõžž jee'resnallšem vue'jjin. Seämmast diğitaal'laž
pirrõs diõtt fe'rttai jeä'rben kâssjõõttâd ķeeu'summša,
heâmmummša da jee'res viõkkvâldda ođđ kuânstivui'm,
te'l tõt ta'rjjad še ođđ kanaalid häaitlaž eettmõõžžid.

Jäänbõs vue'zzest
päarnain lie pue'rr
kõskkvuõđ puârriid
da õöldâs na'zvaan.

Diğitaal'laž pirrõs lij õinn vääžn'jab päärna õõldâs- da verddsazkõskkvuõđi diõtt.

Päärna õõldâs- da verddsazkõskkvuõđi miârktõs lij tobddum määngin ooumažvuõiggâdvuõttusuõppmõõžžin di vuõppâmorgaani siâzstõõzzin. ÕM päarnai vuõiggâdvuõđi suõppmõõžž 9(3) artikla mie'ldd suõppmõõšvaldia ci'sttje jeä'ltee'je'stes le'be puârre'stes jeä'rdõõzzâst jälsteei päärna vuõiggâdvuõđ ââ'nned â'lñn persoonlaž kõskkvuõđid da vuõigg õhttvuõđid kuhttu puârresivui'm mie'rrkõõskin, pe'ce jõs tõt lij päärna ouddõõzz vuâsttsaž. Vuâđdlää'jj 10 §:st gõs šiõtteet privattjie'llem suõjâst, da šeâttmõš kätt še piârjie'llem suõj Euroopp ooumažvuõiggâdvuõttusuõppmõõžž 8 artikla meâldlânji.

STRATEEGLA JURDDI

I Staaneet pĀärna vuŏiggĀdvuŏđ ĀĀ'nned ōhttvuŏđ puĀrrsab vue'bbživui'm da jeĀrrsid pĀärna ōŏldĀs oummuivui'm jee'res jie'llempooddin. VĀĀ'ldet lokku pĀärna ouddŏŏzz mie'ldd pĀärnže ōŏldĀs da su'st aargĀst huĀleei vuŏrĀsoummuin, mĀ'te jie'nn, ee'jj da maaddĀrpuĀrrsi, miĀrktŏŏzz.

Viiggât oudâs plaanee'l tuåimid päänna õhttnažvuõđ cõggmõõžž da verddsazkõskkvuõđi ravveem diõtt. Tuärjeet õhttsallâšvuõđ da vuârvaikktõõzz päänna aargâst, oudpeâmmast da škooulâst, friijjâi'ğğen da staarjõõttâmtuåimmjummšest.

Tobdškuä'đet digitaal'laž pirrõõzz miârktõõzz päännai õõldâs- da verddsazkõskkvuõđi diõtt da raaveet media- da vuârvaikktõs-silttõõzzid še liâđglaž saakkummšest.

Päärnai frijjäi'ĝĝ da staarjõõzz

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Päärnast lij vuõiggâdvuõtt staani frijjaigga, siõ'rre da kirrsâ'ttem åarmõ'sše. Tât vuõiggâdvuõtt vuäitt teâuddjed määngnalla nu'tt dääma gu še jee'res päärna aarg pirrõõzzin. Frijjäi'jvie'ttjem da staarjõõttâmtuåimmjummuš lie vääžnai päärna verddsazkõskkvuõdin da čarrõõttmõõžž cõõggõõttmõ'sše. Staarjõõttâmtuåimmjummuž mie'ldd päärna jie'llmest lie še jäänab vuõrâsoummid, ķeäk vuäi'tte aiccâd päärna pe'cclid. Staarjõõzz vie'kkte päärnaid viikkâd ooudâs sij čeä'ppvuõðees da silttõõztees jii'jjes ooddi da tuåivji mie'ldd. Liikkõsnallšem jie'llemvue'jj da obbvää'ldlaž pue'rrjie'llem

oudldõõzzid vuei'tet tuärjjeed staarjõõzzi da frijjääi'j tuåimmjummuž lââ'ssen še ouddpëâmmast, škooulin da mättjemstroittlin vue'ssen šõddeemtuâj. Frijjääi'j da staarjõõttåmtuåimmjummuž õutstõõzz vie'kkte še tuärjjeed vuässadvuõđ õhttsažkåå'ddest.

Staarjõõttåmtuåimmjummuž lij Lää'ddjånmmest veä'leķ da päärna lie aktiivlaž staarjõõtti. Staarjõõzz lei'gğ täävtõss'sažvuõtt da spraavdõõttåmkõskksažvuõtt vuäi'tte rââššeed tõt, što staarjõõttmõõžž vuâđđan lie päärna da tõk vuäi'tte raajjåd päärnže teaddõõzzid. Tåt pue'ttemku'lmm ålgg jeä'rben vä'ldded lokku nuõrrån alttuum ķeåštõõttmõšnalšem šlaajin da staarjõõzzin. Mångg päärnaž looppat staarjõõttmõõžž 12-15 åkk-sižžen. Tån vuei'tci vuäzzai vie'litted, jõs päärnai vuässadvuõtt teåuddje'če ravsubun da sij vuäi'tče pue'rben õõlmtõõttåd taarbeež da tuåivjeež täin åâ'kkii'jjin, da jõs staarjõõzz riåššjin le'čče jäänab teåđ murkkåâ'jj rajjum muttsin jeä'rben fyyslaž da tåbddjie'llem šõddmõõžž vuu'din. Määng staarjõõzz palddlõsvuõtt vuåitt še lee'd õhtt kuånstt vie'litted staarjõõttmõõžžåst čåuddõõttmõš murkkåâ'jjest da oudeed päärna jii'jjes raavåsvuõđi kaunmmõõžž.

Staarjõõttåmvuei'ttemvuõđ vaajtå'lle jeä'rbi mie'ldd jålstempåäi'ķ, piårri vää'rkõsvuõđ da na'zvankruugg mie'ldd, jie-ga pukin päärnain leåkku vuei'tlvaž staani staarjõõttmõšše da frijjääi'j vie'ttjummsa.

Päärnai staarjõõttmõš lij Lää'ddjånmmest juåkkjõõvâm sosioekonomlaž statuuzz mie'ldd, mâ'st seu'rrje pue'rrjie'llem- da tiõrvåsvuõttjeä'rdõõzz

kookkas vuõrâsvuõ'tte. Puk staarjõõzz jeä'la kaallâš, leâša piârri vää'nes puättitää'ss lij läädnaï tuõ'ppjed päärna vuei'ttemvuõđid ooddines meâldlaž staarjõõzz va'lljummsâ da verddsazkõskkvuõđi tuõ'll'jummsâ frijjääi'j tuâimmjumms'est. Sosioekonoomlaž tuâggaž vaikat še kulttuur- da čeäppõs-staarjõõzzi vuäžžamvuõ'tte vue'jjest. Seämmast staarjõõzzid jââttmõš sätt lee'd mäangin piâr-jin vaiggâd le'be tõn ij vuei't riâššâd ni voops. Škooulpeeiv õhttvuõđâst le'be škooul ââlda âârrai staarjõõzz hiâlp te tän jii'jjes vue'zzstes.

Päärna vuõiggâdvuõtt siõ'rre da frijjäigga lij staanuum ÕM päärnaï vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž 31 artiklast, koon mie'ldd suâppmõšvaldia to'bdde päärna vuõiggâdvuõđ vuâŋŋmõ'sše da frijjäigga, suu ââ'jjes meâldlaž siõrrmõ'sše da virksmõõvâmtuâimmjummsâ di frijj vuässõõttmõ'sše kulttuurje'llma da čeä'ppvuõđid.

Päärnast lij
vuõiggâdvuõtt
staani frijjäigga,
siõ'rre da
kirrsâ'ttem
âârrmõ'sše.

STRATEEGLA JURDDI

I

Viiggât ooudâs päänai frijjäai'j da staarjõöttâmtuâimmjummuž tuâimmjee'ji vaalmâšvuõđid viikkâd čõõđ päänai vuõiggâdvuõđid tuâimmjumšstes da tuärjjeet šiõgg vue'jji ooudâsviikkmõõžž. Lââ'zztet staarjõöttâmtuâimmjummuž tuâimmjee'ji pedagooglaž silttummuž da teâđ päänai šõddmõõžžâst da ââ'kkpââ'jin di murkkââ'jj tuejjäm muttsin jeä'rben fyyslaž da tâbdddjie'llem šõddmõõžž vuu'din.

II

Vää'ldet frijjäai'j tuåimmjum്മsesť da staarjõõzzin viõusõbân da čõõđ tuåimin lokku tõt, što tuåimmjum്മsesť vuâđđan lie päärna. Huõltet, što staarjõs ij leäkku pâi spraavdõskõskksaž le'be pijj päärnže leigga šurr õõlgtõõzzid, vuârddmõõžžid le'be teaddõõzzid. Tobdškuä'đet čeäppõõzz vuâđđmättjummuž miârktõõzz vue'ssen škooultemriâššmõõžž da nââneet tõn nu'tt, što tõt le'čče õinn jäänbõõzz päärnže vuei'tlvaž jee'resâ'rnn jânnam. Staaneet päärnai vuei'ttemvuõđid ku'kesäiggsaž staarjõõttmõ'sše.

III

Lââ'zztet päärnai pue'rrjie'llem nâânee'l, što juõ'kk päärnast lij vuei'ttemvuõtt staarjõ'sse, koon årra suu miõll keäss da läädnai da määngpeällsaž frijjäai'j tuåimmjummsa. Lââ'zztet õõutverddsažvuõđ tuärjjei da tää'ssärvvsaz di määuste'mes da miõllsaž staarjõõttâmvuei'ttemvuõđid škooulpeeiv õhttvuõđâst. Tännalla raajât vuei'tlvi'žžen tõt, što pukin päärnain lij vuei'ttemvuõtt määngaid staarjõõzzid. Tobdškuä'đet liikkummuš- da kulttuuršõddmõõžž miârktõõzz da jiõččtäättlažtuâi da sie'brrkâ'ddtuåimmjummuž rool päärnai obbvää'ldlaž pue'rrjie'llem da ouddnummuž tuärjjummšest.

IV

Viiggât ooudâs tuâimid, koin staaneet päärnai
vuäittmõõžž, ri'jttjeei vuâηηmõš da frijjäi'j.

Päärna vuäzzli'žžen õhttsaž- kåå'ddest

Hå't-i vuâlla 18-âkksain
jeä'la ââ'jjes diõtt
tiudd poliittlaž
vuõiggâdvuõđ, sij
lie tää'ssärvvsä da
vääžnai õhttsažkåå'dd
vuäzzla.

Päärnaid till'lõõvvi vaikktõõzzi ärvvtõõllmõš da pä'rnnbudjetâsttmõš

ÂNN'JÕŽSÂÄ'JJ DA OOUAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂÐÐ

Päärnai vuõiggâdvuõdi teâuddjummuš pääcc
sätt'tõõggvärrsi'žžen da veeitli'žžen, jõs si'jjid till'lõõvvi
vaikktõõzzid jeä't ärvvtõõlluku konsiste'nttlânji
šiõttõõllmõõžžâst, poliittlaž tu'mmstõktuâjast da
resuursi juâkkmõõžžâst. Ânn'jõžsââ'jest vaikktõõzzi
ärvvtõõllmõõžž veeidasvuõtt vaajtâäll tõn mie'ldd,
mä'htt vuõ'i'ğgest päärnaid till'lõõvvi tu'mmstõktuâjast
le'be tuâimmjummušest lij kõõččmõš. Takainalla
pä'rnnvaikktõõzzi ärvvtõõllmõš vuâitt pää'cced vännsen,
hât-i tu'mmstõktuâjast le'be tuâimmjummušest le'čče
samai-i miârkkteei vaikktõõzz päärnai statu'sse.

Lää'ddjânnam nâânas kâaddlaž jii'jjesvaaldšemuott miârkkat, što jee'res koo'ddin jälsteei päärnai sââ'jj vuäitt lee'd jee'resnallšem. Määngin koo'ddin leä't välddam âânmõ'sše pue'rr naa'lid jeä'rben pä'rnnvaikktöözzi ärvvtööllmõ'sše di päärnai pue'rrjie'llem oudâsviikkmõ'sše tu'mmstöktuâjast. Pue'rr naa'li õ'httnâ'ttma vä'lddkââ'ddlânji taarbšet kuuitâg lââ'zz neävvoid.

Hâ't-i ooumažvaikktöözzi ärvvtööllmõöžž leä't viikkâm oudâs tu'mmstöktuâi da tuâimmjummuš vue'ssen, päärnaid till'loövvi vaikktöözzi ärvvtööllmõöžž jeä't tuejjuku systemaattlânji da veiddsânji. Päärnai vue'zz budjetâsttmõöžžâst seu'rrjet hää'rvelid. Lää'ddjânnmest lij rajjum tuâi päärnai pue'rrjie'llem indikaattori oudâsviikkmõ'sše, leâša teättvuâđast lie vää'n jeä'rben õõut-verddsazvuottkiõččâmvue'jjest. Päärnai pue'rrjie'llem kuõskki teättnoormõöžž reäi'j di teäđ määngvaaldâm da ääi'jpoddsaz äukkummuš vää'nnuvõđ rââššee päärnaid kuõskki tu'mmstöktuâi vaakteevuõđ da mie'rremeâldlažvuõđ.

Õm päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõöžž 3 artikla mie'ldd pukin päärnaid kuõskki ve'rggñe'kkkuâimmjum-mšest âlgg vuõss-sââ'jest vä'ldded lokku päärna ouddõs. Päärna lie o'dinakai ooumažjoukk, kââ'tt tät õõlgtõs kuõskk. Pä'rnnvaikktöözzi ärvvtööllmõš da pä'rnnbud-jetâsttmõš lie kõskksaz tuâjjeäv vää'n nuvõđ vuõss-sâjjsazvuõđ ra'vvjummuš di Lää'ddjânnam vuâđđ-da ooumažvuõiggâdvuõttõõlgtõöžž tiu'ddepiiimmõöžž seu'rrjem diõtt.

STRATEEGLA JURDDI

I Päärnaid da piârrjid till'löövvi vaikktöõzzi ärvvtöõllmõš vää'ldet systemaatnallšem vue'ssen tu'mmstöktuâi da tuâimmjemvue'jj vaaldâšm pukin taa'zzin, da tõid tuärjeet pä'rnnvaikktöõzzi ärvvtöõllâm âânnmavälddummšest da čõõdtummšest. Tât lij samai vääžnai koo'ddid. Vaikktöõzzärvvtöõllmõõžži siiskâž da miârktõs õhttlöövât tu'mmstöõggi vuâđđõõttmõõžžin. Vaikktöõzzi ärvvtöõllmõš vuällââ'ttet še täällarvvlöstu'mmstöõggi valmštöõllmõ'šše da seu'rrjumšä.

Pä'rnnvaikktöõzzi ärvvtöõllmõõžž da pä'rnnbudjetâsttmõõžž kuõskki mõõntöõllmõõžžid da silttummšid viiggât oudâs pâ'jjel halltõspõõ'ji veiddsânji.

Päärnaid kuõskki teâđ noorât konsiste'nttlânji da teâđ noormõõžžâst âarrai reäi'j oozžât da čiõutât. Teâđ âânnmõõžž da analysâsttmõõžž viiggât oudâs konsiste'nttlânji. Teâđ äu'kkeet tu'mmstõktuâjast da tuâimmjummšest.

Päärnai vuõiggâdвуõtt koll'jed da vuäžžad teâđ

ÂNN'JÕŽSÂÂ'JJ DA OOUMAŽVUÕIGGÂDVUÕTTVUÂĐĐ

Päärna vuõiggâdвуõtt vuässadvuõ'tte lij vääžnai vuâđđ-
da ooumažvuõiggâdвуõtt. Hâ't-i vue'lnn 18-âkksain
jeä'la ââ'kkes diõtt tiudd poliittlaž vuõiggâdвуõđ, sij
lie tää'ssärvsa da vääžnai õhttsažkåå'dd vuäzzla.
Päärnai vuässadvuõtt da tõn tuärjjei demokra-
da ooumažvuõiggâdвуõttšõddmõš lie vääžnai
päärnai ouddnummšest da šõddmõõžžâst aktiivlaž
meerlažvuõ'tte da tiuddmeärrsaž õhttsažkååddlaž
tuâimmjeeivuõ'tte.

Päärnai vuei'ttemvuõđ lee'd vuäzzli'žžen, koll'jed,
vuäžžad teâđ da tuâimmjed aktiivlaž da siltteei
õhttsažkåå'dd vuäzzli'žžen âlgg staaneed veiddsânji da

ââ'kktää'ss meâdlânji. Tãn poodd päärnai vuässadvuõtt da kuullmõš lie veeitlõs jie-ga tiõuddu pukin päärnaid kuõskki tu'mmstõktuâjast. Problee'mmen lij še tõt, što vüe'ss päärnain pä'cce tääu'je'ld ho'hssjekâni da kuul'kâni. Vuässadvuõđ väjja teâuddjummuš sätt jââ'dted nârrjeei čorru pääccmõšše, mii hie'l'keld rââžžad õhttsažkâaddlaž tu'mmstõktuâi da tuâimmjummuž keäll'jemvuõđ.

ÕM päärnai vuõiggâdvuõđi suâppmõõžž 12(1) artikla mie'ldd suâppmõšvaldia staanee päärnže, kââ'tt silttâd raajjâd jii'jjes vuäinlmid, vuõiggâdvuõđ friijâld čuäj'ted täid vuäinlmeez pukin päärna kuõskki aa'sšin. Päärna vuäinlmid âlgg vä'ldded lokku päärna ââ'jj da šõddeemtää'zz meâdlânji. Vuâđdläâ'jj 6.3 š:st peä'lstes mie'rreet, što päärnaid âlgg ci'sttjed tää'ssârvse'ld persoonin, da see'st fe'rttai vuäžžad vaikkted jiijjâs kuõskki aa'sšid suu šõddmõõžž va'stteenalla. Päärna vuõiggâdvuõtt koll'jummša da teâđ vuäžžmõ'sše lij staanuum še jee'res ooumažvuõiggâdvuõtt suâppmõõžžin, mâ'te ÕM lää'mes oummui vuõiggâdvuõđid kuõskki õõlmâs-suâppmõõžžâst di Euroopp suâvtõõzz minorite'ttraammõõlmâs-suâppmõõžžâst.

STRATEEGLA JURDDI

I Päärna vuässadvuõtt, vuõiggâdvuõtt koll'jed da teâđ vuäžžmõš vää'ldet lokku systemaattlânji päärnaid ju'n-a vuõ'i'ğğest le'be pannvuõ'i'ğğest kuõskki tu'mmstõktuâjast da tuâimmjummmšest. Päärnai vuäinlmi siiskâž da miârktõs õhttlõõvât tu'mmstõõggi vuâđđõõttmõõžžin.

II

Nââneet, što pukin
päärnaivui'm tuâimmjeei
vuõrâsoummuin lij
ri'jttjeei fi'ttjõs da silttõs
päärnai vuässadvuõđ da
tuâimmjeeivuõđ tuärjjummšest.

III

Päärna vuässadvuõđ, vuõiggâdvuõđ
koll'jed da teâttvuäžžmõõžž pue'reet
õ'uddlest rââstvaaldšemvuõđlaž
reâuggmõõžžin da ra'vvjee'l šiõgg
naa'lid vue'zzin rajjõõzzid di päärnai
aarg. Reâuggmõõžžâst vää'ldet
lokku jeä'rben tõk päärna, keäi
vuäinalm pä'cce tän poodd uu'ccab
vuâmmšummša.

Strategia tiu'dde- piijjmõš

Pä'rnnstrategia
sii'ske
kue'skke puk
õhttsažkåå'ddlaž
jie'llem.

Strategia da tiu'ddepiijmõšplaan

Strategiaa'je vuãđđõõvvi tuâj âlgg kue'dded kookkâs da lee'd veiddsânji vaikkteei. Meerlaž pä'rnnstrategia tiu'ddepiijmõš õõlgat strategia njâãđđmõõžž ju'n leä'mmen le'ddi tu'mmstõktuâjain da tuâimmjummuž rajjõõzzin. Strategia âlgg jâälõõttâd luândlaž vue'ssen ouddâl puki valdia, vu'vddvaaldâšm da koo'ddi tuâimmjummuž. Pä'rnnstrategia siiskâž kuõskte puk õhttsažkâaddlaž jie'llem da tõn tiu'ddepiijmõõžžâst âlgg vä'ldded lokku veiddsânji õhttsažkââ'dd jee'res tuâimmjee'jid.

Meerlaž pä'rnnstrategia lij meinum stu'vrrjed halltõspõõjin raajjâmnalla âârrai tiu'ddepiijmõšplaan. Tiu'ddepiijmõšplaan valmštõõlât jee'res vaaldšemvuu'-did kâ'tteei ve'rğğtuâjjan da priimât valdiasââbbar takai-sâbbrest. Tiu'ddepiijmõšplaanâst õhttlõõvât täärkben, mâkkmin tuâimmjummušin strateegla jurddjid oudeet juõ'kk halltõspââ'jest. Meerlaž pä'rnnstrategia âlgg tuärjjeed juõ'kk halltõõzz tiu'ddepiijmõšplaan da tõõzz õhtteei parlamentaarlaž õhttsažtuâj da nââneed õhttsažtuâj da silttummuž koordinâsttmõõžž ve'rğğnee'kkivui'm da jee'res õhttsažkââ'dd vuu'did e'tkkeei ä'sštobddjivui'm

Pä'rnnstrategia juõ'kk tiu'ddepiijmõšplaan raajmõš, čõõđtummuš da seu'rrjummuš âlgg čõõnnâd täärkeld va'lljuum indikaattorivui'm, koin seu'rrjet vuõššân strategiast rajjum linnjõõzzi da nuu'bb beä'lnn tõid halltõspõõjin tiuddee tuâimmjummuši vaikktemvuõđid. Tiu'ddepiijmõõžž ouddnummuž âlgg še seu'rrjed mie'rrkõõskin da juõ'kk halltõspââ'jj tiu'ddepiijmõõžž vaikktemvuõđâst âlgg tue'jjeed see'lv.

Strategia tiu'ddepiijmõšž âlgg vuâdfeed ri'jtteei tiõttu da täävtõsnallšem pärna vuõiggâdvuõdi oudâsviikk mõšše mottjeei jeällmõšžin. ÕM pärnai vuõiggâdvuõdi komitea lij te'ddâam konsiste'ntlânji teâtnoormõšž da pärnnvaikk tõzzi ârvvtõllâm di pärnnbudjetâsttmõšž miârkk tõzz seämmanalla gu pärna vuõiggâdvuõdid kuõskki tuâimmjemprograami koordinâsttmõšž. Tõk lie täärkes vue'ss pärnnstrategia da tõn tiu'ddepiijmõšž. Seämmast âlgg raajjad kuâns-tid, koin pärnnstrategia vuâitt pukin pue'rmõsân tuârjjeed Lää'ddjânnam suâppmõšõlgtõzzi teâuddjummuž pärna vuõiggâdvuõdi mie'rrâiggsažraportâsttmõšžâst

Strategia vaikkteei tiu'ddepiijmõš õõlgat dovo'lna resuursid da silttummuž. Tiu'ddepiijmõšž âlgg lee'd rââstvaaldâšmnallšem da tõzz âlgg vuâssâ'tted veidsânji õhttsažkââ'dd jee'res tuâimmjee'jid, meer-lažõhttsažkââ'dd da jee'res âkksaid da jee'res narodjooukid koll'jeei pärnaid da vuõrâsuummid.

Vaikkteei tiu'ddepiijmõš õõlgat põõšši rajjõzzid da strategiatuâj õõldâs čõõnmõšž valdiavaaldšmin, vu'vddvaaldšmin da koo'ddi strateeglaž plaanummšin da tu'mmstõktuâjain. Rajjõzzi oudâsviikk mõšžâst âlgg vâ'ldded lokku jee'res pärnai vuõiggâdvuõdid oudeei tuâimmjee'ji mâ'te pärnaiä'sšvâ'lddnee'kk da ee'ttikââ'dd vuõiggâdvuõttä'sšsoummu tuâjaid. ÕM pärnai vuõiggâdvuõdi suâppmõšž õõlgtõzzi čõõdtummuš taarbaš kõskkuum, konsiste'ntt da põõšši pärnnstrategia koordinâsttmõšž da seu'rrjummuž di ri'jtteei tuâimmjemvâ'lddvuõdid.

Publication design:
Anni Tolvanen / Ellun Kanat

Illustrations:
Veera Kesänen / Ellun Kanat

Typefaces:
Noto Sans Regular & Bold

ISBN 978-952-00-9875-9 (pdf)

ISBN 978-952-00-9871-1 (painettu)